

AINAKIN KAHDEN KULTTUURIN VÄKEÄ: jännitteisiä kokemuksia sateenkaariperheessä kasvamisesta

Eeva Houtbeckers

Johdanto

En tiedä mistä aloittaisin tämän kertomuksen. Jos pyytää jotakuta kertomaan siitä, millaista oli kasvaa heteroperheessä, tietääkö hän mistä aloittaa? (Kaiser, Morrison, ja Peterson 2018, 64.)

Vuonna 1993 Turussa pidetystä Robert Mapplethorpen näyttelystä hankittu juliste etsi pitkään sopivaa paikkaa kodissani. Kannoin julisteen kaupunkiin isäni mökin varastosta jokunen vuosi sitten. Julisteessa on mustavalkoinen sivukuva alastomasta miehestä, joka istuu sikiöasennossa kädet polviensa ympärillä. Pää kumartuu kohti polvia ja silmät ovat kiinni. Kuvan tunnelma on seesteinen huolimatta siitä, että miehen sukuelimet hipovat tasoa, jolle mies on asetettu kuvaa varten. Isäni piti julistetta seinällään monta vuotta. Halusin ripustaa julisteen oman kotini seinälle, sillä se muistutti minua isästäni. Mutta julisteen pitäminen esillä tuntui vaikealta. Rehellisyyden nimissä on sanottava, että miehen sukuelimet eivät olleet asia, jonka halusin ensimmäisenä näkyvän uusille vieraillemme, joista osa oli lasteni kavereita. Syrjäisempiä paikkoja olisi löytynyt, mutta ne olivat tiloja, joissa en halunnut ajatella monimutkaisia asioita. Samalla kun julisteen sikiöasento symboloi minulle turvaa ja rakkautta, se muistutti

kaikesta siitä häpeästä, jota isäni kantoi syntymästään 1950-luvulta alkaen ja josta sain sanattomasti osani.

Lapsuuteni ja nuoruuteni yhdessä uusioperheessä ja yhdessä sateenkaariperheessä eivät eroa muunlaisissa perheissä kasvaneiden kokemuksista, paitsi että ne eroavat. Koen usein eläväni kahden kulttuurin välissä. Julkisen elämän piirissä, kuten koulussa, minut kasvatettiin omaksumaan heteronormatiivisen yhteiskunnan ajatusmalleja ja käytäntöjä, kun taas toisessa perheessäni elin osana 1980- ja 1990-luvun eteläsuomalaista sateenkaarikulttuuria. Kokemukseni eivät rajoitu vain aikaan ennen täysi-ikäisyyttä, vaan kannan jatkuvasti mukanani taustaani, joka kuitenkin jää piiloon. Esimerkiksi omien lasteni päiväkodissa oletuksena on, että isovanhemmat ovat heteroita.

Tämän esseen tarkoituksena on lisätä tietoisuutta sateenkaariperheiden lapsista sekä palvella kaltaisiani sateenkaariperheissä kasvaneita aikuisia lapsia, joille teemasta on tarjolla hyvin vähän suomenkielistä materiaalia. Vaikka yleinen ilmapiiri ja juridinen maisema sateenkaariperheitä kohtaan ovat muuttuneet suotuisemmiksi ja suomalaiset sateenkaariperheiden vanhemmat ovat ehkä tietoisempia asemastaan, on paljon sellaista, jota emme tiedä *kasvamisesta* sateenkaariperheissä.

SQS
1–2/2024

103

Pervopeili
Essee

Eeva
Houtbeckers

Esitän jäsenyyksen sateenkaariperheessä kasvamisesta perustuen omiin kokemuksiini ja kahteen vuonna 2018 ilmestyneeseen pohjoisamerikkalaiseen esseekokoelmaan, *Raised by Unicorns* (Lowe 2018) ja *Spawning Generations* (Epstein-Fine ja Zook 2018). Teoksissa sateenkaariperheissä kasvaneet käyttävät itsestään nimityksiä *queerspawn*, *rainbow kid* tai *gayby*, joista käytän suomeksi sanaparia *sateenkaariperheen lapsi*. He kuvaavat omaa taustaansa ja sen mukanaan tuomia tilanteita. Vaikka tekstien kirjoittajat ovat kotoisin eri maanosasta kuin minä, löydän teksteistä paljon samaistumispintaa. Kuten Sammy Sass (2018, 34) toteaa, sateenkaariperheessä kasvamisesta on yhtä monta kokemusta kuin on näissä perheissä kasvaneita lapsiakin. Esseitä lukiessani merkitsin muistiin teemoja, jotka ryhmittelin 14 yläteemaan ja 144 alateemaan.

Miten kuvata sitä todellisuutta, jossa on kasvanut, mutta joka on ollut niin piilossa, että siihen on itsekkin havahtunut vasta aikuisena? Miten kuvata lapsuutta sateenkaariperheessä 1980- ja 1990-luvuilla, jolloin niin moni asia oli toisin seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluville? Miten selittää homofobian, HIV-epidemian ja heteronormatiivisuuden vaikutuksia omassa arjessa eri ikäkausina? Miten elää homovihamielisessä ja -epäilevässä¹ yhteiskunnassa, kun oma vanhempi kuuluu seksuaali- tai sukupuolivähemmistöön? Olen miettinyt näitä kysymyksiä kuumeisesti joitakin vuosia sen jälkeen, kun ymmärsin kasvaneeni sateenkaariperheessä. En ollut yhdistänyt omaa jokseenkin ambivalenttia lapsuuttani ja nuoruuttani sateenkaariperheen käsitteeseen, jolla useimmiten edistetään lainsäädännön muutoksia ja voimautetaan sateenkaariperheitä, usein perheiden vanhempia.

Sateenkaariperhe muodostuu sateenkaari-ihmisistä tai yhden tai useamman sateenkaarihuoltajan ja lasten kotitalouksista sekä useamman vanhemman apilaperheistä. On sateenkaariperheitä, joihin on syntynyt

lapsia. Sitten on sateenkaariperheitä, jotka ovat muodostuneet lapsen syntymän jälkeen esimerkiksi vanhempien eron takia. Erilaisten perheiden keskinäisen tasa-arvon edistämiseksi on edelleen tehtävä työtä. Suomessa sateenkaariperheistä keskustellaan, tehdään vaikuttamistyötä ja järjestetään vertaistukea pääosin sateenkaariperheiden vanhempien näkökulmasta.²

Jälkikäteen ajateltuna tuntuu uskomattomalta, että asiaa ei kehystetty selvemmin kasvaessani. Ehkä asiaa selittää se, että homoisäni ei yksinkertaisesti ollut perillä tai järin kiinnostunut viimeisimmistä 1990-luvun sateenkaarikulttuurin käsitteistä. Hänellä oli muita asioita mielessään, kuten oman identiteetin käsittely ja työpaikan säilyttäminen lamavuosina. Yhteisön hyvinvointia kannatteleva, ehkä feminiiniseksi tai feministiseksi leimattu sateenkaariperheiden asioiden edistäminen ei mahtunut kuvioon. Elämäni mullistui, kun 2020-luvun alussa löysin kuvauksia muiden sateenkaariperheissä kasvaneiden kokemuksista. Sateenkaariperheessä kasvaminen ei ole pelkästään sateenkaaria ja yksisarvisia. Esseessäni nostan esille kuvauksia jännitteisestä elämästä kahden tai useamman kulttuurin osana ja välissä liittyen kokemuksiin homofobisesta yhteiskunnasta, vertaistuesta tai sen puutteesta ja suhteesta normaaliuteen.

Sateenkaariperheiden lapset homofobisessa yhteiskunnassa

Seison hienossa iltapuvussa 2000-luvun alun opiskelijajuhlien meluisilla jatkoilla väittelemässä. Hetki sitten olin humalaisempi, mutta nyt kaikki aistini ovat tarkentuneet tuttuun keskustelukumppaniini. Jostain syystä keskustelu on siirtynyt käsittelemään samaa sukupuolta olevien oikeutta hankkia lapsia. Keskustelukumppaniini mielestä se ei ole oikein. Oloni on tyrmistynyt. En muista millaisilla argumenteilla oikeutta puolustin aamu-yön humalassani, mutta lopulta sanon, että toinen vanhempani kuuluu

1 Homo-hostile, homo-hesitant (Garner 2005, 12)

2 <https://sateenkaariperheet.fi>

seksuaalivähemmistöön ja siten koko tämä keskusteluaihe on minusta täysin absurdi. Hän mainitsi vielä jotakin lasten suojattomuudesta ikätove-
reiden kiusaamisen edessä, kunnes joku tuli hakemaan minua tanssimaan,
ja keskustelu päättyi siihen. Aiheeseen ei ikinä palattu.

Sateenkaariperheeseen syntymisellä on väistämättä vaikutuksia lapsen
elämään, koska kulttuuriset käsitykset perheestä ovat tietynlaisia. Tut-
kimuksissa sateenkaariperheissä kasvaneet lapset kuvaavat sitä, miten
heille oma perhe on normaali (Aarnio et al. 2017), vaikka he kokevatkin
stressiä muiden suhtautumisen takia (Tuovila et al. 2018). Tärkeintä ovat
rakkaus ja turva. Tutkimusta suhtautumisesta sateenkaariperheisiin eri
vuosikymmeninä Suomessa on vähän. Tuoreempi tutkimus käsittelee
vuosituhannen vaihdetta ja 2000-lukua (Moring 2013). Väitöstutkimuk-
sessaan Anna Moring tutkii kuvauksia sateenkaariperheistä julkisuudessa
ja vastajulkisuudessa eli alakulttuurien tai vähemmistöjen omissa teoksissa.
Yksi keskeinen löydös on se, miten teksteissä tasapainotellaan erilaisten
normien välillä. Normaali on kulttuurinen (ideaali)rakennelma, jota
ylläpidetään arjen käytännöissä. Vaikka normaalia ei puhtaassa mielessä
ole olemassa, puhe sateenkaariperheistä suhteutuu yhteisesti jaettuihin
ja ääneen lausumattomiin käsityksiin normaaleista perheistä (ks. esim.
Lahtinen ja Ilmakunnas 2021).

Teosten *Raised by Unicorns* ja *Spawning Generations* esseissä kuvataan,
miten käsitys isän, äidin ja lasten muodostamasta heteroperheestä oli
kirjoittajien elämässä läpitunkevaa ja vaikutti sateenkaariperheiden lasten
elämään sekä alaikäisenä että myöhemmin aikuisuudessa. Esimerkiksi
eräs kirjoittaja kuvaa, miten koulun lomakkeissa oli aina lähtökohtaisesti
paikat äidin lisäksi isän nimelle, ja hän joutui kerta toisensa jälkeen ylivi-
vaamaan ”isän” ja kirjoittamaan tilalle ”äiti” (Gorman 2018, 168). Toinen
kirjoittaja kuvaa, miten hänen puheistaan saattaa saada kuvan, että hänen
”äidillään” on viisi yliopistotutkintoa ja kaksi täyspäiväistä työtä, sillä hän
ei aina erikseen selvennä, kummasta äidistään puhuu (Denault 2018, 123).

Abigail Garner (2005) jakaa kirjassaan *Families Like Mine* homofobian
käsitteen kahteen luokkaan: homovihamielisyys ja homoepäilevyys.
Homovihamielisyys ilmenee avoimena kielteisyytenä ja syrjintänä sa-
teenkaari-ihmisiä ja heidän lapsiaan kohtaan. Homoepäilevyyttä ilmenee,
koska ihmiset eivät tunne sateenkaari-ihmisiä tai -kulttuururia, ja heidän en-
nakkoluulonsa vaikeuttavat sateenkaari-ihmisten ja sateenkaariperheiden
lasten elämää. Joskus eronteko on vaikeaa, sillä homofobian motiiveista
ei aina ole varmuutta.

Antologioiden esseissä on lukuisia esimerkkejä siitä, millaista on elää
homofobisessa yhteiskunnassa sateenkaariperheen lapsena. Kirjoitta-
jat kuvaavat eri-ikäisinä kokemiaan tapauksia, joista osa on ollut hyvin
traumaattisia. Yksi jo aikuinen kirjoittaja muistelee edelleen lapsena
kokemaansa välikohtausta, jossa joukko nuoria nimitteli samaa suku-
puolta olevia vanhempia julkisesti ”hinttareiksi” (Gangloff Rain 2018).
Vanhemmat eivät kiinnittäneet asiaan suuremmin huomiota, mutta lapsi
koki tilanteen pelottavana ja epäoikeudenmukaisena. Jenny Gangloff Rain
(2018) kuvaakin esseessään sijaistraumaa, jota sateenkaariperheiden lapset
saattavat kokea vanhempiensa puolesta, sillä lapsilla ei ole samankaltaisia
edellytyksiä kohdata homofobiaa.

Jokaisessa esseessä on jonkinlainen kuvaus keinoista, joiden avulla sateen-
kaariperheiden lapset yrittävät säädellä kohtaamiaan epäsuoria ja suoria
homofobian ilmauksia. Olen jakanut nämä keinot (i) kaapissa olemiseen
ja salailuun, (ii) avoimuuteen sateenkaariperheestä tai (iii) näiden yhdistel-
mään. Toimintatapa saattaa tulla annettuna omilta vanhemmilta tai sitten
lapsi valitsee eri tavan toimia sosiaalisissa tilanteissa, joissa vanhemmat ei-
vät ole läsnä, kuten koulussa. Perheen sateenkaarevat vanhemmat saattavat
olla avoimempia sateenkaariperheestään, kun taas heidän lapsensa elävät
kaapissa tietyissä yhteisöissä – ja päinvastoin. Näillä kaikilla tavoilla on
vaikutusta sateenkaariperheissä kasvaneiden elämään, sillä homofobiaa ja
heteronormatiivisuutta ei voi yhteiskunnassa ja sen eri yhteisöissä välttää.

Keinona *kaapissa oleminen ja salailu* on tarkoittanut monelle häpeää. Ariel Chesler (2018, 17) toteaa kärsineensä vuosia kivusta ja perhetilanteen aiheuttamasta häpeästä, jota vanhempien salailu lisäsi. Calvin Ticknor-Swanson (2018, 58) tunsi häpeää ajatellessaan äitiä vanhempainilloissa sekä siitä, että häpesi ajatusta äidistä vanhempainilloissa. Rebecca Gorman (2018, 175) toteaa koskettavasti, että haluaisi sanoa kuusivuotiaalle itselleen mitä tahansa, joka pyyhkisi pois vuosien häpeän ihmisten jatkuvasti hämmästellessä hänen kahta äitiään. Kate Hillyer (2018, 66–67) oppi, miten välttää puhumasta kahdesta äidistä: hänen keinojaan olivat vanhemmista puhuminen ilman paljastavia englanninkielisiä pronomineja sekä kullekin keskustelukumppanille aiemmin kerrottujen asioiden tarkka mieleen painaminen. Kirjoittajat kuvaavatkin jatkuvaa pelkoa paljastumisesta. Tämän seurauksena osa kertoi valikoineensa uudet tuttavuudet tarkkaan: eräs kirjoittaja esittelee esseessään alakouluikäisenä käyttämäänsä sivun mittaista yksityiskohtaista tarkastuslistaa potentiaalisille kavereille (Kaiser, Morrison ja Peterson 2018, 66). Valitettavasti salailun kulttuurilla on taipumus levitä. Joissain esseissä on rankkoja kuvauksia salailusta myös muissa asioissa, kuten vanhempien välinpitämättömyydestä lapsen kokeman seksuaalisen hyväksikäytön suhteen (ks. esim. Moore 2018).

Avoimuus onkin yksi keino, jonka monet esseissä kuvatut sateenkaariperheet valitsivat. Osassa esseistä on läsnä vahva kokemus sateenkaaririemun lähettiläänä toimimisesta, mitä en ole kokenut itse. Esimerkiksi Sadie Epstein-Fine (2018, 77) esiintyi lapsena ja nuorena lukuisia kertoja aiheen puolestapuhujana televisiossa, lehdistössä ja radiossa. Hän kertoi vastanneensa jatkuvasti kysymyksiin perheestään, kuten ”millaista on olla sateenkaarivanhempien kasvattama”, ja ajatteli pitkään, että kaikki lapset vastailevat samankaltaisiin kysymyksiin. Avoimuus sateenkaariperheestä tarkoitti monelle kirjoittajalle vastaamista tuttuun ja tuntemattomien kyselyihin itselle henkilökohtaisesta asiasta eli omasta perheestä. Toki ajat olivat erilaiset sateenkaari-ihmisille 1980–1990-lukujen Pohjois-Amerikan

suurissa kaupungeissa kuin Suomessa, mikä heijastuu myös lasten kokemuksiin. Ajankohta onkin todella tärkeä tekijä sateenkaarevan kasvuympäristön luonteen muodostumisessa. Useassa *Spawning Generations* -teoksen esseessä samaa sukupuolta olevat vanhemmat herättävät ihmetystä muissa. En jaa tätä kokemusta, koska 1990-luvulla isäni eli osittain kaapissa. Hän kehotti minua varovaisuuteen asian jakamisessa. Elin siis itsekkin kaapissa lapsena ja nuorena.

Joskus esseiden kirjoittajat toimivat vastoin vanhempiensa kehotusta ja kertoivat sateenkaarevista vanhemmistaan avoimesti muualla. Vaikka moni kuvaa, miten avoimuus vapauttaa energiaa, se johti monen kohdalla myös erittäin hankaliin tilanteisiin. Lasten kavereiden vanhemmat kielsivät lapsiaan vierailemasta sateenkaariperheen kotona, koska ”homojen elämäntapa” oli ongelma tai ”homot levittävät AIDSia” (Bergeron 2018, 176). Esseissä moni kuvaa koulussa kokemaansa kiusaamista, joka ilmeni nimittelynä ja epäasiallisina kommentteina seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen edustajista. Gorman (2018, 169) kuvaa omasta aikuisen näkökulmastaan, miten pilkkaaminen oli lapsuuden koulutovereiden tapa käsitellä heille outoa ajatusta kahdesta äidistä.

Jamie Bergeron (2018, 172) listaa puolen sivun verran tyyppisiä kysymyksiä, muun muassa tiedusteluja siitä, millaista elämä olisi muunlaisessa (eli hetero)perheessä, ja yksityiskohtien utelua vanhempien seksuaalisesta suuntautumisesta. On täysin tavallista, että tutut ja tuntemattomat kysyvät lapsilta näiden vanhempien suhteista, seksuaalisuudesta ja sopivuudesta vanhemmiksi (Kaiser 2018, 96). Valitettavasti myös sateenkaariperheessä kasvaneen lapsen seksuaalisuus on hämmästyttävän usein niin läheisten kuin vieraiden aikuisten kiinnostuksen kohteena hyvin eri tavalla kuin heteroperheissä kasvaneiden lasten (Epstein-Fine 2018, 80; Kaiser 2018, 106). Avoimuus ei siis estä epämielisiä kokemuksia, kuten lasten seksuaalisointia vanhempien (oletetun) seksuaalisen suuntautumisen perusteella.

Kaapista ei kuitenkaan tulla kerran, vaan lukuisia kertoja. Siksi monissa esseissä kuvataan *salailun ja avoimuuden* lomittumista arjessa. Erilaiset kohtaamiset tai kohtaamattomuudet herättävät tunteita, kuten surua, vihaa, häpeää ja pelkoa. Moni kirjoittaja kuvasi salanneensa vanhemmiltaan tunteitaan ja kokemaansa kiusaamista, syrjintää tai väkivaltaa. Bergeron (2018, 172) kuvaa vuorovaikutustilanteiden heteronormatiivisia oletuksia siitä, että sateenkaariperheessä kasvaneen tai sateenkaari-ihmisen tulee keskustella henkilökohtaisista ja samaan aikaan poliittisista perheasioista lisätäkseen naapureidensa, ystäviensä ja kollegoidensa tietoisuutta tarpeen mukaan, ja toisaalta heidän tulisi olla hiljaa ja pitää asiansa yksityisinä, jotta kukaan ei loukkaannu tai tunne oloaan epämukavaksi.

Kaikille tavoille yhteistä on se, että sateenkaariperheiden lasten on mahdollista välttää kohtaamasta homofobista ja syrjivää puhetta vähintään uutisissa, vaikka se ei olisi kehenkään erityisesti kohdistettua. Moni kirjoittaa siitä, miten heidän tuli ylläpitää kulisseeja. Vaikka Epstein-Fine (2018, 81) esiintyi sateenkaariperheiden puolestapuhujana jo lapsesta alkaen, hän ei tuonut julkisuuteen puhetta sateenkaariperheen sotkuisista ja hankalista asioista, koska ”tuli osoittaa, että kaikki on hyvin”.

Kirjoittajia yhdistää kokemus siitä, että he ovat joutuneet liian nuorina käsittelemään kehitysvaiheeseensa sopimattomia asioita. Kellen Kaiserin (2018, 97) mukaan ihmiset ihastelivat hänen kypsyyttään, vaikka hän käsitteli aikuisten asioita liian varhain. Bergeron (2018, 177) toteaa, että hänen lapsena ja nuorena käymänsä keskustelut kulkevat hänen mukanaan edelleen, eikä niitä voi unohtaa. Unohtamista ei auta se, että osa ihmisistä väittää homofobian olevan nykyisin ohi ja oikeuksien olevan yhtäläiset. Monessa tekstissä todetaan, että sateenkaariperheiden vanhempien ei ole mahdollista suojella lastaan yhteiskunnan homofobialta.

Kulttuurisesti sateenkaarevien (puuttuva) tuki ja yhteisöt

Isäni halusi, että osallistun illalliskutsuille hänen ystäviensä luona. Yläkoulu-lalaisena ajatus lauantai-illan illanistujaisista aikuisten kanssa ei innostanut laisinkaan. Olin ikävöinyt isääni, ja olisin halunnut viettää illan hänen ja hänen kumppaninsa kanssa kotona. Isäni houkutteli minua mukaan vedoten siihen, että paikalla olisi muitakin lapsia, tosin minua nuorempia, mikä ei valintaani varsinaisesti helpottanut. Mutta sitten hän sanoi jotain, joka sai minut suostumaan. ”Heidän vanhempansa ovat, no meikäläisiä. Ehkä teillä olisi jotain yhteistä.” Lähdin mukaan.

Illanistujaisiin osallistui ystäväperhe, johon kuului joukko sateenkaarevia aikuisia, heidän kaksi lastaan sekä oma isäni, hänen kumppaninsa ja minä. Syömisen jälkeen meidät alaikäiset passitettiin lastenhuoneeseen. Juttelimme harrastuksista, koulusta ja kiinnostuksenkohteistamme. Kotimatalla pohdin mielteliäänä, että on siis muitakin ”meikäläisiä”. Tämä on ainoa kerta, kun muistan isäni maininneen sateenkaariperheet, vaikka ei silloinkaan suoraan. Meikäläisten perheistä ei puhuttu enää illalliskutsujen jälkeen.

Teosten esseissä laajasti jaettu teema oli tuen ja yhteisöjen puutteen kokemus ja sen mukanaan tuoma yksinäisyys ja äänettömyys. Esseistä voi päätellä, että mitä varhaisempana ajankohtana sateenkaarevat vanhemmat ovat lapsiaan kasvattaneet, sen epätodennäköisempää vertaistuen saaminen on ollut. 1970–1980-luvuilla syntyneet kirjoittajat kuvaavat, miten Pohjois-Amerikassa ei ollut verkostoja sateenkaariperheiden lapsille. Kirjoittajat olivat osallistuneet vaihtelevasti sateenkaariperheiden vanhemmille ja sateenkaarinuorille tarkoitettuihin ryhmiin, joista kumpikaan ei vastannut vertaistuen tarpeeseen.

Vuonna 1990 alkunsa saanut pohjoisamerikkalainen COLAGE-järjestö on tarjonnut tukea monelle ihmiselle, joilla on sateenkaarivanhempia tai

-huoltajia, ja se mainitaankin useassa esseessä. Silti kirjoittajat ovat kokeneet tuen puutetta muissa yhteyksissä. Niki Kaiser (2018, 62) kuvaa, miten samaa sukupuolta olevien vanhempien eron kokeneille ei ollut mitään tukea tai turvaverkkoja, vaikka ero kosketti alaikäistä lasta samaan tapaan kuin heterovanhempien perheissä kasvaneita.

Yhteisön kokemusta ja tuen saantia vaikeuttaa se, että lapsilta ja heidän vanhemmiltaan puuttuu perheiden moninaisuutta kuvaavia sanoja. Siinänsä neutraali ”vanhemmat” voi toimia monessa yhteydessä, mutta entä vanhempien eksät, jotka ovat (aikuisen) lapsen elämässä edelleen? Entä muut läheiset aikuiset, jotka eivät ehkä koskaan olleet vanhempia tai huoltajia? Entä muut lapset, jotka eron myötä saattavat hävitä elämästä? Jessica Edwardsin (2018, 107) mukaan on yllättävän vaikea selittää muille, miten tärkeitä jotkut ihmiset ovat itselle, koska yleinen perhesuhteita kuvaava käsitteistö, kuten ”äiti” tai ”isoisä”, ei kuvaa omaa tilannetta.

Läheissuhteiden lisäksi osa oman elämän tärkeistä kokemuksista on merkityksellisiä ehkä vain muille sateenkaarikulttuuria tunteville. Tällaisia ovat esimerkiksi pride (Epstein-Fine 2018; Gale-Buncel 2018; Lillibridge 2018), lapsesta saakka koetut drag-esitykset (Murphy 2018), diskomusiikki (Phare 2018), ”meikäläisten” bongailu ja heille nyökkäily julkisilla paikoilla (Bergeron 2018), lomailu tietyissä paikoissa (Wells 2018), kuolleen homoisän nahkavaatteiden kohtalon pohtiminen (Deanne Smith 2018) tai muistot kodin moninaisista ja mielikuvituksellisista naisfiguureista (Rabinovitch 2018). Esseitä lukiessa tunsin yhteyttä kirjoittajiin, sillä eri maanosasta huolimatta tunnistan yritykset kuvailla kehollisia ja emotionaalisia kokemuksia omasta kasvuympäristöstä.

Itse kasvoin 1990-luvulla osaksi sateenkaariyhteisöä ja homomiesten kulttuuria, mutta ne eivät olleet sateenkaariperheiden yhteisöjä. Istuin esiteini-ästä lähtien tuohon aikaan ainoassa turkulaisessa homobaarissa päiväsaikaan juomassa Jaffaa kuumien poikajulisteiden katseiden alla, kun

isäni tapasi ystäviään. Isälläni oli lukuisia sateenkaarevia eri-ikäisiä tuttavuuksia, ja vierailimme toistemme luona viikonloppuisin. Seurasin sivusta näiden aikuisten perhe- ja suhdedraamoja sekä sydänsuruja – samaan tapaan kuin äitini ystävien heteroperheissä. Homomiesten juttujen äityessä turhan graafiseksi jopa teini-ikäisen korville isäni lesboystävät rajoittivat keskustelun ilmatilaa. Isäni ja hänen kumppaninsa toivat Kreikan-matkoiltaan miesten väliseen läheiseen ystävytyteen viittaavia muistoesineitä, jotka koristivat toista kotiani.

Esseissä kuvataan sitä, miltä tuntuu kasvaa kulttuurisesti sateenkaarevaksi riippumatta omasta sukupuolen tai seksuaalisuuden kokemuksesta. Vaikka joissakin teosten esseissä kirjoittajat avaavat omaa suuntautumistaan, olen tietoisesti jättänyt nämä kuvaukset pois tästä tekstistä. Riippumatta kirjoittajan omasta suuntautumisesta moni koki, että sateenkaarikulttuuriin kasvamisesta ei huomioitu juuri missään nimenomaista vertaistukea lukuun ottamatta: ”LHBTQIA-lyhenteessä ei ole C:tä lapsille” (children), kirjoittaa Gangloff Rain (2018, 34). Sateenkaariyhteisöissä ei ole juurikaan tiedostettu yhtäältä sitä, että sateenkaariperheiden lapset kasvavat jonakin päivänä aikuiseksi, eikä toisaalta sitä, että yhteys kasvukulttuuriin ei katkea täysi-ikäisyyden myötä, vaikka sateenkaariperheiden lasten kokemus omasta sukupuolestaan tai seksuaalisuudestaan ei olisi sateenkaareva. Maya Newell toteaa, että ei ole ”fyysistä keinoa” näyttää ihmisille, että on osa sateenkaariyhteisöä ja että se on myös itselle tuttu maailma (Newell, Zook, ja Epstein-Fine 2018, 134). Myöskään 2000-luvun sateenkaarinuoret eivät välttämättä ajattele, että ”sateenkaariperheitä ja LHBTQ2+-ihmisiä on ollut olemassa aina” (Gale-Buncel 2018, 122).

Kuten Kaiser (2018, 108) toteaa, sateenkaariperheiden lapset ovat näkymätön kerho, jossa on automaatiojäsenyys. Siksi Cindy Gilbertin (2018, 53) mielestä sana ”liittolainen” (ally) ei tunnu oikealta silloin, kun on kasvanut aikuiseksi sateenkaarikulttuurissa. Gangloff Rain (2018,

19) kirjoittaa painokkaasti, että yhdenkään sateenkaariperheen lapsi ei ole liittolainen, sillä käsite tyypistää ja etäännyttää sateenkaariperheessä kasvamisen kokemukset. Liittolaiseksi kutsuminen myös sivuuttaa sen, että sateenkaariperheiden lapset ovat kokeneet asemansa takia syrjintää ja ennakkoluuloja. Vaikka nuorempien sateenkaari-ihmisten kokemassa syrjinnässä on samankaltaisuutta sateenkaariperheissä kasvaneiden koke- man syrjinnän kanssa (ks. myös Tuovila et al. 2018), sateenkaariperheissä kasvaneet ovat saattaneet kokea sitä jopa vuosia tai vuosikymmeniä kau- emmin (Gangloff Rain 2018, 19).

Mikä sitten on sateenkaariperheiden lasten viiteryhmä? Kirjoittajista mo- net pohtivat paikkaansa jo lapsena. Mary Holland (2018, 112) kirjoittaa tienneensä jo aikaisessa vaiheessa, että hän on erilainen, mutta hänellä ei ollut ymmärrystä siitä, että juuri sateenkaariperheessä kasvaminen loi tätä tunnetta. Sama kysymys vaivasi kirjoittajia myös aikuisena. Vaikka Epstein-Fine (2018, 83) oli jo lapsesta saakka puhunut julkisuudessa sa- teenkaariperheessä kasvamisesta ja sateenkaarioikeuksien puolesta, hänen oli aikuistuttuaan vaikea nimetä niitä tunteita, joita oma epämääräinen jäsenyys sateenkaariyhteisössä herätti. Kaiserin (2018, 109) mukaan ”meille tämä on elämää, jonka vain toinen sateenkaariperheessä kasvanut voi ymmärtää”. Muita sateenkaariperheissä kasvaneita voi kuitenkin olla vaikea löytää, sillä sateenkaariperheessä kasvaminen jää piiloon niin sa- teenkaari- kuin valtakulttuurissa.

Homo- ja sateenkaarikulttuuri ovat osa omaa identiteettiäni, vaikka muilta tämä kulttuurinen sateenkaarevuus jää piiloon, ellen erikseen kerro kas- vuympäristöstäni. Isäni kuoltua kuoli myös isän kautta syntynyt yhteys valittuun perheeseen. Vaikka tämä yhteisö jatkoi elämäänsä, en itse ollut enää samalla tavalla osa sen juhlaa tai arkea. Silloin minun oli vaikea hy- väksyä sekä isän että yhteisön menettämistä.

Normaalin omaksuminen ja kieltäminen osana näkymätöntä sateenkaariperhetyötä

Kokemus normaaliudesta yhdistettynä erityisyyden kuvauksiin luo kiinnostavan jännitteen esseisiin. Sateenkaariperheiden lapsille omien vanhempien seksuaalinen suuntautuminen tai sukupuolen kokemus eivät ole ongelma, vaan ongelmia ovat homovihamieliset ja -epäilevät yhteiskun- nalliset asenteet niitä kohtaan. Vaikka moni kirjoittaja kuvaa esseessään erilaisia hankaliakin tilanteita, joihin he sateenkaariperheessä kasvaneina ovat joutuneet, he kokevat kasvaneensa *normaalissa* perheessä. Samaistun tähän kokemukseen. Kirjoittajat lähestyvät normaaliutta vetoamalla elä- män sotkuisuuteen tavallisena, kaikkia koskettavana asiana, jolloin vanhem- man sateenkaarevuus voi olla tai olla olematta osa elämän ylä- ja alamäkiä. Elämässä hankalat asiat kietoutuvat yhteen tavoilla, joista on vaikea sanoa, mikä on syy ja mikä seuraus. Lara Lillibridge (2018, 157) ajatteli ensin, että lesbona eläminen on kamalaa, kunnes myöhemmin löysi sanoja äitiensä elämäntilanteille: mielenterveysongelmat, masennus ja kaksisuuntainen mielialahäiriö. Persis Ticknor-Swanson (2018, 41) toteaa, että onnelliset vanhemmat ovat parempia vanhempia ja kaapista tullut sateenkaari van- hempi on onnellisempi kuin kaapissa oleva. Kun lapsen kasvukuvauksista poistetaan esimerkiksi vanhemman transitiioon viittaavat sanat, jäljelle jää Edwardsin (2018, 111) mukaan melko tyypillinen tarina vanhemmasta ja lapsesta eli monimutkainen, turhauttava, syvä ja rakastava. Olen miettinyt paljon syy- ja seuraussuhteita omille ambivalenteille kokemuksilleni ja isäni ongelmille, mutta usein pohdinnassa viimeiseksi vaiheeksi jää ihmisenä elämisen ihanuus ja vaikeus kullakin aikakaudella.

Samalla esseissä tehdään eroa *normaaliin*, mihin myös samaistun. Esseen kirjoitushetkellä noin 20-vuotiaan Mikayla Denaultin (2018, 127) mukaan ”voidaksemme sateenkaariperheenä olla onnellisia ja samankaltaisia kuin ’normaalit’ perheet, kohtaamme ylimääräisiä vastoinkäymisiä”. Tässä kitey-

tyy sateenkaariperheiden lapsille jäävä näkymätön ”sateenkaariperhetyö”, sillä he elävät koko elämänsä ilman heteroperhe-etuoikeuksia (Garner 2005, 123). Lasten kohtaamien ennakkoluulojen ja syrjinnän lisäksi sateenkaarivanhempien taloudelliset ja oikeudelliset edellytykset vanhemmuuteen ovat edelleen heikommat kuin heterovanhemmillä. Syrjivät ehdot sosiaaliturvassa ja vakuutusehdoissa, ulossulkevat käytännöt työpaikoilla ja sosiaali- ja terveystaloudissa sekä lukuisat muut tekijät kuormittavat koko perhettä, lapset mukaan lukien. Nämä Garnerin kuvaamat sateenkaariperheiden lasten kokemat rakenteelliset asetelmat jäävät herkästi piiloon myös sellaisilta sateenkaari-ihmisiltä, jotka ovat itse kasvaneet heterovanhempien perheessä.

Lasten hankalat kokemukset herättävät sateenkaarivanhemmissa ymmärrettävästi huolta. Silti lukuisissa esseissä toistuu ajatus siitä, että kirjoittaja mieltää kasvamisen sateenkaariperheessä vahvuutena. He ovat valinneet työuransa taustansa takia (ks. esim. Grubbs 2018, 132; Tracy-Cohen 2018, 88) tai he suhtautuvat yhdenvertaisuuteen, erilaisuuteen ja maailmaan avoimesti (ks. esim. Denault 2018, 125; Holland 2018, 116; Murphy 2018, 152). Esimerkiksi Gorman (2018, 166) ei koe, että olisi kaivannut miehistä mallia tai isää, sillä arvot, joita ihminen oppii vanhemmiltaan, eivät perustu sukupuoleen tai seksuaalisuuteen. Mutta kuten Emily Grubbs (2018, 133) toteaa, kyseiset vahvuudet eivät ole muodostuneet helposti, vaan usein vaikeiden prosessien myötä. Vastoinikäymisten ja kivun käsittely edellyttääkin niiden olemassaolon hyväksymistä (Tracy-Cohen 2018, 91).

Olen aina kokenut viehtymystä kertomuksiin eriskummallisista perheistä. Mitä traagisempi kohtalo tai kummallisempi asetelma, sen enemmän samaistun päähenkilöihin. Nykyisin ymmärrän, että kertomukset tuntuvat tutuilta, koska oma elämäni uusio- ja sateenkaariperheissä on ollut välillä varsin kummallinen. Koska yhteiskunnan homofobia ei vaikuta poistuneen, kasvaminen sateenkaariperheessä ja elämä sateenkaariperheen lapsena on

edelleen kompleksista. Esseeni palveleekin tarveani sekä selvittää sateenkaariperheessä kasvamisen ulottuvuuksia Suomessa että tehdä näkyväksi sateenkaariperheissä kasvaneiden aikuisten lasten kokemuksia. Sateenkaariperheen lapsen identiteetti on auttanut minua löytämään paremmin paikkani maailmassa sekä kuvaamaan kokemuksia, joita heteroperheissä kasvaneet läheiseni eivät todennäköisesti tule ikinä ymmärtämään. Siksi haaveilen sateenkaariperheiden aikuisten lasten vertaistapaamisista. Kuten Ryan Murphylle (2018, 149), sateenkaarivanhempi on kuitenkin lopulta minulle ”ensisijaisesti isä, ei homo”.

Lähteet

- Aarnio, Kia, Kati Kallinen, Jari Kylmä, Tytti Solantaus ja Anna Rotkirch. 2017. ”Sateenkaariperheiden lasten ja nuorten hyvinvointi ja kokemukset.” 62. Väestöntutkimuslaitoksen Julkaisusarja D. Helsinki: Väestöliitto, Väestöntutkimuslaitos.
- Bergeron, Jamie. 2018. ”We Are Made of Generations.” Teoksessa *Spawning Generations: Rants and Reflections on Growing up with LGBTQ+ Parents*, toim. Sadie Epstein-Fine ja Makeda Zook, 170–81. Bradford, Ontario: Demeter Press.
- Chesler, Ariel. 2018. ”The Curious Case of a Straight Boy Coming Out.” Teoksessa *Raised by Unicorns: Stories from People with LGBTQ+ Parents*, toim. Frank Lowe, First edition, 5–18. Jersey City, NJ: Cleis Press.
- Deanne Smith, Lisa. 2018. ”Resistance, like Leather, Is a Beautiful Thing.” Teoksessa *Spawning Generations: Rants and Reflections on Growing up with LGBTQ+ Parents*, toim. Sadie Epstein-Fine ja Makeda Zook, 190–98. Bradford, Ontario: Demeter Press.
- Denault, Mikayla. 2018. ”Two Hens and a Chick: My Teenage Life with Two Moms.” Teoksessa *Raised by Unicorns: Stories from People with LGBTQ+ Parents*, toim. Frank Lowe, First edition, 121–30. Jersey City, NJ: Cleis Press.
- Edwards, Jessica. 2018. ”Leslie’s Girl.” Teoksessa *Spawning Generations: Rants and Reflections on Growing up with LGBTQ+ Parents*, toim. Sadie Epstein-Fine ja Makeda Zook, 109–21. Bradford, Ontario: Demeter Press.

- Epstein-Fine, Sadie. 2018. "Sweating Gay Stuff: The Toaster Oven Tradition." Teoksessa *Spawning Generations: Rants and Reflections on Growing up with LGBTQ+ Parents*, toim. Sadie Epstein-Fine ja Makeda Zook, 76–88. Bradford, Ontario: Demeter Press.
- Epstein-Fine, Sadie ja Makeda Zook, (toim.). 2018. *Spawning Generations: Rants and Reflections on Growing up with LGBTQ+ Parents*. Bradford, Ontario: Demeter Press.
- Gale-Buncel, Aviva. 2018. "Roots and Rainbows." Teoksessa *Spawning Generations: Rants and Reflections on Growing up with LGBTQ+ Parents*, toim. Sadie Epstein-Fine ja Makeda Zook, 122–24. Bradford, Ontario: Demeter Press.
- Gangloff Rain, Jenny. 2018. "I Am Not an Ally." Teoksessa *Raised by Unicorns: Stories from People with LGBTQ+ Parents*, toim. Frank Lowe, First edition, 19–34. Jersey City, NJ: Cleis Press.
- Garner, Abigail. 2005. *Families like Mine: Children of Gay Parents Tell It like It Is*. New York: Harper.
- Gilbert, Cyndi. 2018. "Insider/Outsider: Breaking the Boundaries of Heteronormativity." Teoksessa *Spawning Generations: Rants and Reflections on Growing up with LGBTQ+ Parents*, toim. Sadie Epstein-Fine ja Makeda Zook, 50–55. Bradford, Ontario: Demeter Press.
- Gorman, Rebecca. 2018. "Changing the Definition of Gay." Teoksessa *Raised by Unicorns: Stories from People with LGBTQ+ Parents*, toim. Frank Lowe, First edition, 165–76. Jersey City, NJ: Cleis Press.
- Grubbs, Emily. 2018. "The Woman Who [Cannot] Refuses to French Braid Her Hair." Teoksessa *Raised by Unicorns: Stories from People with LGBTQ+ Parents*, toim. Frank Lowe, First edition, 131–48. Jersey City, NJ: Cleis Press.
- Hillyer, Kate. 2018. "Learning to Dance." Teoksessa *Raised by Unicorns: Stories from People with LGBTQ+ Parents*, toim. Frank Lowe, First edition, 61–74. Jersey City, NJ: Cleis Press.
- Holland, Mary. 2018. "Learning to Love." Teoksessa *Raised by Unicorns: Stories from People with LGBTQ+ Parents*, toim. Frank Lowe, First edition, 111–20. Jersey City, NJ: Cleis Press.
- Kaiser, Kellen. 2018. "The Way It Was for Me." Teoksessa *Raised by Unicorns: Stories from People with LGBTQ+ Parents*, toim. Frank Lowe, First edition, 93–110. Jersey City, NJ: Cleis Press.
- Kaiser, Niki, Carey-Anne Morrison ja Lorinda Peterson. 2018. "Closets of Fear, Islands of Love: Coming of Age in the 1980s." Teoksessa *Spawning Generations: Rants and Reflections on Growing up with LGBTQ+ Parents*, toim. Sadie Epstein-Fine ja Makeda Zook, 56–70. Bradford, Ontario: Demeter Press.
- Lahtinen, Anu ja Johanna Ilmakunnas, (toim.). 2021. *Perheen jäljillä: perhe-suhteiden moninaisuus Pohjolassa 1400–2020*. Tampere: Vastapaino.
- Lillibridge, Lara. 2018. "I Know You Are, but What Am I?" Teoksessa *Raised by Unicorns: Stories from People with LGBTQ+ Parents*, toim. Frank Lowe, First edition, 155–64. Jersey City, NJ: Cleis Press.
- Lowe, Frank, (toim.). 2018. *Raised by Unicorns: Stories from People with LGBTQ+ Parents*. First edition. Jersey City, NJ: Cleis Press.
- Moore, Kimmi Lynne. 2018. "My moms are getting married, but I won't be there." Teoksessa *Spawning generations: Rants and reflections on growing up with LGBTQ+ parents*, toim. Sadie Epstein-Fine ja Makeda Zook, 156–164. Bradford, Ontario: Demeter Press.
- Moring, Anna. 2013. "Oudot perheet: Normeja ja ihanteita 2000-luvun Suomessa." Väitöskirja, Helsinki: Helsingin yliopisto. <https://helda.helsinki.fi/handle/10138/39269>.
- Murphy, Ryan. 2018. "My Dad Is a Drag ... Queen." Teoksessa *Raised by Unicorns: Stories from People with LGBTQ+ Parents*, toim. Frank Lowe, First edition, 149–54. Jersey City, NJ: Cleis Press.
- Newell, Maya, Makeda Zook ja Sadie Epstein-Fine. 2018. "Gayby Baby." In *Conversation with Filmmaker Maya Newell*. Teoksessa *Spawning Generations: Rants and Reflections on Growing up with LGBTQ+ Parents*, toim. Sadie Epstein-Fine ja Makeda Zook, 133–37. Bradford, Ontario: Demeter Press.
- Phare, Suzanne. 2018. "Don't Leave Me This Way." Teoksessa *Spawning Generations: Rants and Reflections on Growing up with LGBTQ+ Parents*, toim. Sadie Epstein-Fine ja Makeda Zook, 138–48. Bradford, Ontario: Demeter Press.
- Rabinovitch, Hannah. 2018. "Jannit's Pink Lesbian Kitchen." Teoksessa *Spawning Generations: Rants and Reflections on Growing up with LGBTQ+ Parents*, toim. Sadie Epstein-Fine ja Makeda Zook, 149–55. Bradford, Ontario: Demeter Press.
- Sass, Sammy. 2018. "Gathering Voices: An Interview Project with Young Adults Raised in Queer Families." Teoksessa *Spawning Generations: Rants and Reflections on Growing up with LGBTQ+ Parents*, toim. Sadie Epstein-Fine ja Makeda Zook, 32–37. Bradford, Ontario: Demeter Press.
- Ticknor-Swanson, Persis ja Calvin Ticknor-Swanson. 2018. "One Coin, Two Sides." Teoksessa *Raised by Unicorns: Stories from People with LGBTQ+ Parents*, toim. Frank Lowe, First edition, 35–60. Jersey City, NJ: Cleis Press.
- Tracy-Cohen, Eric. 2018. "Through Rainbow-Colored Glasses." Teoksessa *Raised by Unicorns: Stories from People with LGBTQ+ Parents*, toim. Frank Lowe, First edition, 83–92. Jersey City, NJ: Cleis Press.

- Tuovila, Tiina, Päivi Åstedt-Kurki, Eija Paavilainen ja Jari Kylmä. 2018. "Nuorten Kuvaus Elämästään Sateenkaariperheessä." *Hoitotiede* 30 (4): 347–60.
- Wells, Devan. 2018. "Eighteen: My First Years as a Grownup Queer(Spawn)." Teoksessa *Spawning Generations: Rants and Reflections on Growing up with LGBTQ+ Parents*, toim. Sadie Epstein-Fine ja Makeda Zook, 89–96. Bradford, Ontario: Demeter Press.

SQS
1–2/2024

112

Pervopeili
Essee

Eeva
Houtbeckers